

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Надка Николова Николова,
Шуменски университет „Еп. Константин Преславски“

по дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2.1. Филология, Езици на народите на Азия, Африка и Америка (Персийско езиковедие)

Автор: Илияна Стефанова Божова – задочен докторант

Тема: ДВИЖЕНИЕ ЗА РЕФОРМА НА СЪВРЕМЕННИЯ ПЕРСИЙСКИ ЕЗИК (ЛЕКСИКА И ГРАФИКА) В ИРАН

Научен ръководител: проф. д.ф.н. Татяна Евтимова

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от докторантката комплект с материали на електронен носител е в съответствие с условията и реда за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, описани във Вътрешните правила за развитие на академичния състав на СУ „Св. Климент Охридски“, и съдържа всички необходими документи. Документацията за предстоящата процедура по защита на дисертационния труд е в пълна изправност и отговаря на всички изисквания на ЗНСНЗ.

2. Актуалност на тематиката

Темата на дисертационния труд – „Движение за реформа на съвременния персийски език (лексика и графика) в Иран“ – е актуална, съдържателна и интересна. Изборът ѝ е продиктуван от обстоятелството, че все още липсва системно и изчерпателно представяне на този социолингвистичен проблем, който предопределя интердисциплинарния характер на изследването. В него се преплитат аспекти културологични, етно-религиозни, исторически и разбира се, социолингвистични и чисто стандартологични. Близко двувековното движение за реформа периодично се поставя на вниманието на иранското общество, като при определени обстоятелства се активизира, без да добие безспорен характер относно параметрите си. Това прави проучването актуално, нещо повече – системното му хронологично изложение по подтеми дава възможност проблемът да бъде обзрян изцяло и да даде основа за обогатяване на представата за факторите, обстоятелствата, резултатите и пр. на явлението пуризм в контекста на политиката и идеологията на иранското общество.

3. Познаване на проблема

Това, което следва да се признае без съмнение на докторантката, е, че тя познава проблема отлично. За това свидетелства вникливият коментар на литературата, посветена на иранската езикова политика и на позициите на видни ирански лингвисти. Впечатлява в това отношение внушителният библиографски апарат (разбира се, отнесен както към литературния обзор, така и към цялото изследване), представен от 226 заглавия на 5 езика: персийски, български, английски, руски и испански. Отделно разсъжденията са базирани върху 129 извора на персийски език в голям времеви диапазон – един изчерпателен корпус, който удовлетворява изискването за достатъчност на подобен род изследвания.

4. Методика на изследването

Отлично впечатление прави още **уводът** – той притежава всички задължителни реквизити за един дисертационен труд: успешно защитен е изборът на обект и предмет на изследването, на цел и поставени във връзка с постигането ѝ задачи. Основният **метод** е дескриптивно-аналитичен, преплетен със сравнително-хронологичен и с анализ на дискурса; успешно е постигнато синтезирането на обобщения. **Терминологичният апарат** е точен, ясен, мотивиран (с дребни забележки). Много скрупулъзно е представена полезността на направеното проучване и неговата приложимост. Най-важният (според мен) реквизит на увода в един дисертационен труд – (хипо)тезата – е разгърнат по-широко на с. 57: да се постигне „авторска класификация на направленията, участващи в езиковите дебати през целия период

на династия Пахлави“, като се изведат основните характеристики на всяко едно и се синтезират чрез съпоставка характеристиките на тези направления за езикова реформа.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Отличителен белег на цялото изложение е консистентност на факти, предположения, анализи и изводи. Композицията на дисертационното изследване следва утвърдените канони. Уводът е следван от **три части**, първата от които – „Литературен обзор“, съдържа две глави (1. и 2.), втората – „Езикова реформа“ – три (3., 4. и 5.) и третата – „Опозиция на езиковата реформа“ – две (6. и 7.). Следват заключение, приносни моменти, библиография и приложения. Не мога да не отбележа, че ако и композицията да е добре защитена като последователност и логичност, за мен лично е номерирана малко обърквашо, тъй като обикновено изложението се разделя на няколко глави/части, всяка от които има собствена номерация, започваща от числото 1 (докато тук номерацията е течаща). Освен това във всяка глава въвеждащите слова с обем от една страница са онасловени като увод, така че заглавието *увод* се среща 8 пъти в дисертацията. Въобще съдържанието е рубрикирано доста надребно (разтеглено в 6 страници): то е много информативно, но понякога читателят трудно се ориентира. Така или иначе това е техническата страна на оформлението и няма отношение към качеството на изпълнение.

Очаквано, **първата глава на част първа** има теоретичен характер и е сериозен индикатор относно подготовката на Илияна Божова за анализа на материала. Главата е образец на аналитично реферирание на литература, засягаща проблематиката. Тя убеждава в способността на авторката да не се задоволява единствено с добро преразказване, но и да се ориентира критично и безпогрешно в литературата. Докторантката демонстрира отличен аналитичен прочит на литературата, имаща отношение към явленията, които са обект на труда ѝ: езикова реформа, езикова политика, езиков пуризм, анализ на дискурса, диглосия. При интерпретацията им тя стъпва върху солидна социолингвистична платформа, което се вижда и при анализа на езиковата ситуация преди и след Ислямската революция, като я обвързва с културната ситуация в цяло и особено с иранския национализъм. Следващата **втора глава** е аналитичен разказ на възникването и развитието на езиковата реформа от началото на 20. в. до революцията през 1979 г., проведена като част от политиката на Реза шах и Мохаммад Реза Пахлави.

В тази теоретична част бих искала да предложа на докторантката да разсъждава и върху представата за езикова реформа от още един аспект: езикът не е само лексика, но и граматика (а езиковата реформа се отнася само до речника на персийския език); азбуката и правописът пък не са част от езика, само неговото „облекло“ – те наистина подлежат на реформа, но не са езикова, а правописна реформа. Всъщност, както и да се нарича в литературата, почистването на лексиката, извършено дали с архаични иновации, дали с неологизми, или с калкиране, не е точно реформа, а препоръка с различна по сила обigatorност. Следва да се има предвид и широтата на понятието език – книжовен, официален, държавен, етничен – и връзката на тези формации с манипулирането им чрез реформи и препоръки. Макар и да не намерих изрична формулировка, предполагам, че става дума за реформа в *книжовния* персийски език, който е официален и държавен език на Иран, която реформа може да бъде кодифицирана. Това разграничение е само от полза за тълкуването на явлението, доколкото естественият език не е кодифициран. Всичко това би могло да се избегне, ако докторантката допълнително поясни разбирането за „езикова реформа“.

Във **втората част** авторката на изследването излага „възгледите на водещи интелектуалци и книжовници с пуристски нагласи към езика и азбуката с цел да се изведат основни характеристики на иранския езиков пуризм в периода на династия Пахлави“ (с. 111). Тя ги разглежда като продължение на идеите на четирима ирански учени от 19 в., като доказва, че именно там е положен генезисът на идеята за езикова реформа, че миналото има своите проекции в настоящето, че от него се определят типологични особености на движението за езикова реформа, че то продължава да влияе върху езиковата политика на обществото до Ислямската революция. Ценното в това интерпретиране, както и по-нататък в тази втора част (във втората и третата ѝ глава), е, че пуристичните нагласи и действия на иранските учени и интелектуалци се поставят върху широката платформа на формиране на иранска идентичност от нов тип, стъпила на два контраверсни идеологически модела. Впечатлява добрата

аргументация – както защитата с оригиналните източници, така и с анализа, който докторантката осъществява. Съвсем обосновано в трите глави на тази част тя структурира прочита им, като подрежда темите, поставяни, разисквани и нерядко решавани от иранските ралетели на езика в хронологичен ред, но и по вътрешната логика на низходящата значимост и произход на идеи, концепции, позиции. Така докторантката извършва една логична и добре защитена с доказателства класификация на иранския пуризм.

Третата част на дисертационния труд е насочен към консервативната част от иранските интелектуалци, които се противопоставят на идеята за правописна реформа и почитване на езика от чужди лексикални средства. Двете глави тълкуват този езиков и идеологически традиционализъм в хронологичен ред, както и по степента на интензивност. Намерени са идеологическите, религиозните и политическите основания и подтици на интелектуалците за избягване на промени в правописа и речника. Прави впечатление умението на авторката да не се ограничава с описание на фактите, а да селектира и анализира детайлите, да обобщава явленията, да открива връзките между общественно-историческите и езиковите процеси и да прави обективни изводи. Още един положителен момент в разработката на тази (както и на предходната) част от дисертацията е, че докторантката я извършва с научно хладнокръвие, без да проявява пристрастие или оценка на техните позиции.

Както е положено за този вид изследвания, следва **заключение**. То не е сумиран и резюмиран текст, обединяващ изводите от всяка глава, а е поставено на по-високо обобщаващо ниво. С анализа си тя доказва, че именно с дебата на интелектуалците – реформатори и консерватори – се избистря идеята за социално приемлива норма, т.е. за книжовен език, който да удовлетворява цялото иранско общество и да бъде най-ярката проява на национална идентичност. Това е още една причина да смятам, че по този начин И. Божова проявява нужната научна зрялост и с това сериозно предявява претенцията си за докторската степен.

6. Автореферат, преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Авторефератът напълно удовлетворява изискванията към този научен жанр. В него И. Божова стегнато резюмира най-важното, най-същественото от всяка част и разположените в нея глави. Той, както и самата дисертация, е много четивен, увлекателен, удовлетворяващ научното любопитство. Много добре са формулирани шестте научни приноса на дисертационния труд. Може би третият принос би следвало да се постави на първо място, а последните два да се обединят, макар и аранжирането им да е личен избор на докторантката.

Илияна Божова е публикувала 6 по-малки изследвания (статии) от 2016 г. насам (две са още под печат). Това надхвърля изискванията за публикационна дейност на докторант и е повече от удовлетворяващо относно нейната активност на научни форуми и популяризирането на интересите ѝ.

7. В заключение бих обобщила, че анализът на материала е положен върху достатъчна теоретична основа. Предложената за обсъждане дисертация би могла да се определи като приносна за българската иранистика особено в аспекта на интерпретацията, обобщението и илюстративния материал. Изпълнението е много добро и в стилистично отношение. Заключение в края е напълно адекватно на разработения материал. Представените материали – дисертационното изследване, авторефератът, публикациите, както и изискуемите документи – отговарят на ЗРАСРБ. Те несъмнено доказват, че Илияна Божова има задълбочена теоретична подготовка и професионални практически умения по лингвистика. Тя убедително е доказала, че притежава качествата на изследовател, който е в състояние да се справи самостоятелно и успешно с осъществяване на научно издирване в посочената област. Това ми дава основание да изразя дълбокото си убеждение, че Илияна Божова напълно заслужава да ѝ **бъде присъдена образователната и научна степен доктор** в област на висше образование: 2.1. Филология, Езици на народите на Азия, Африка и Америка (Персийско езикознание), и се присъединявам към почитаемите членове на научното жури, като **подкрепям с положителен вот** нейните усилия.

10.06.2024 г.

Изготвила становището:
(проф. д-р Н. Николова)